

Παγκόσμια Ημέρα για την Καταπολέμηση της Ερημοποίησης

της **Ελένης Καπετανάκη - Μπριασούλη**

Καθηγήτριας στο Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Για την φετινή Παγκόσμια Ημέρα για την Καταπολέμηση της Ερημοποίησης, η Γραμματεία της Διεθνούς Σύμβασης για την Καταπολέμηση της Ερημοποίησης (ΔΣΚΕ) διακηρύττει «η γη έχει αληθινή αξία, επενδύστε σ' αυτήν» και καλεί παραγωγούς, καταναλωτές και πολιτικούς να κάνουν 'έξυπνες' επενδύσεις στη γη που συμβάλλουν στην αειφορική διαχείριση της.

Δηλαδή, προστατεύουν τους έγγειους πόρους - έδαφος, νερό, βιοποικιλότητα - και αποδίδουν τοπικά και υπερ-τοπικά κοινωνικά και οικονομικά οφέλη, εξασφαλίζοντας την βιολογική και οικονομική παραγωγικότητα της γης, ή αλλιώς, προστατεύοντας την από υποβάθμιση (στόχος: μηδενική υποβάθμιση) και ερημοποίηση.

Η αειφορική διαχείριση της γης είναι βασικός πυλώνας της βιο-οικονομίας, του

αναπτυξιακού στόχου που η Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλες χώρες στον κόσμο προωθούν τα τελευταία χρόνια ως απόκριση σωρεία κινδύνων: εξαντλούμενοι ορυκτοί και άλλοι πεπερασμένοι φυσικοί πόροι, αυξανόμενος παγκόσμιος πληθυσμός, μειούμενη παραγωγική γη (λόγω αστικοποίησης κυρίως), επισιτιστική ανασφάλεια, κλιματική αλλαγή, φυσικοί και τεχνολογικοί κίνδυνοι.

Ορίζεται ως η παραγωγή ή/και η χρήση ανανεώσιμων (χερσαίων και θαλάσσιων) βιολογικών πόρων και η μετατροπή τους, καθώς και των αποβλήτων τους, σε τροφή, ζωοτροφές, βιογενή προϊόντα και βιο-ενέργεια [1]. Η βιο-οικονομία είναι μονόδρομος για την αειφόρο ανάπτυξη.

Ο στόχος και η άμεση (αν και πολύπλοκη) σχέση της αειφορικής διαχείρισης της γης με τη βιο-οικονομία, αφενός, καθιστά επιτακτικότερη τη στενή και διαρκή σύνδεση αναπτυξιακού και χωρικού σχεδιασμού ιδιαίτερα στις περιοχές υψηλού κινδύνου ερημοποίησης και, αφετέρου, προδιαγράφει το προφίλ των 'έξυπνων' επενδύσεων σε γη. Πως 'βαθμολογείται' σ' αυτό το 'τεστ ευφυΐας' η Ελλάδα και συγκεκριμένα η Κρήτη, μια περιοχή υψηλού κινδύνου ερημοποίησης ιδιαίτερα υπό τις τρέχουσες δυσμενείς κλιματικές συνθήκες και έντονες αναπτυξιακές πιέσεις;

Στην Κρήτη, που το 2018 βιώνει τη χειρότερη χρονιά ανομβρίας των τελευταίων 40 χρόνων, επικρατεί αναπτυξιακός οργασμός. Το νησί 'βουλιάζει' από τουρίστες, κατασκευάζονται πολυτελή ξενοδοχεία και παραθεριστικά συγκροτήματα, προγραμματίζονται μεγάλα έργα ΑΠΕ (αιολικά, φωτοβολταϊκά, υβριδικά, γεωθερμικά) και φράγματα, το αεροδρόμιο στο Καστέλλι, μια από τις πιο εύφορες περιοχές της (που δεν έχει πολλές πλέον) προχωρά. Για τη ζήτηση πόρων που όλες αυτές οι επενδύσεις στη γη συνεπάγονται και την κατάσταση των υδάτων, του εδάφους και της βιοποικιλότητας της επικρατεί σιγή ιχθύος... για να μη μετριάσει η (τεχνοκρατική) αισιοδοξία.

Η ανομβρία έρχεται να την ταραξει αλλά, πρώτον, στοχοποιείται η γεωργία για την υπερβολική και μη ορθολογική χρήση νερού (εν μέρει δικαιολογημένα) και αποσιωπούνται ο τουρισμός πολυτελείας και η παραθεριστική κατοικία (με πισίνες) ... Και, δεύτερον, γίνονται προτάσεις για, σχεδόν αποκλειστικά τεχνικής φύσης (υδραυλικά έργα, αφαλάτωση), 'μέτρα' που χρηματοδοτούνται από το ΕΣΠΑ και αποσιωπούνται οι επιπτώσεις και η αποτελεσματικότητά τους.

Πως συνδέεται ο αναπτυξιακός με τον χωρικό σχεδιασμό της Κρήτης; Το Χωροταξικό

Σχέδιο Κρήτης (2017) ρίχνει το κύριο βάρος στη χωροθέτηση του τουρισμού, των ΑΠΕ και άλλων μεγάλων τεχνικών έργων και δευτερευόντως στη γεωργία [2]. Η ερημοποίηση, και η εναρμόνιση του Χωροταξικού με το Εθνικό Σχέδιο Δράσης, αναφέρεται σύντομα και τυπικά στα πλαίσια μέτρων προστασίας υδατικών και εδαφικών πόρων και όχι σαν βασικό κριτήριο χωροθέτησης αναπτυξιακών έργων. Το Διαχειριστικό Σχέδιο του Υδατικού Διαμερίσματος Κρήτης (ΔΣΥΔΚ) και η πρόσφατη (8/6/2018) πρόταση του Οργανισμού Ανάπτυξης Κρήτης (ΟΑΚ) δεν αναφέρουν (ούτε αναλύουν) την άμεση σχέση τους με το Χωροταξικό Σχέδιο.

Κοινά χαρακτηριστικά του Χωροταξικού και του ΔΣΥΔΚ είναι ότι

- (α) το αναπτυξιακό πρότυπο και η (αυξανόμενη) ζήτηση για πόρους που συνεπάγεται δεν αμφισβητούνται,
- (β) δεν αναφέρουν ποσοτικά όρια ούτε της ζήτησης (πόσους τουρίστες/παραθεριστές αντέχει η Κρήτη; πόση ενέργεια μπορεί να παραχθεί;) ούτε της προσφοράς (αποθέματα/διαθέσιμα) υδατικών και εδαφικών πόρων,
- (γ) δεν λαμβάνουν υπόψη ούτε τη μελλοντική αβεβαιότητα της ζήτησης αλλά, κυρίως, ούτε της προσφοράς πόρων μέσω ανάλυσης εναλλακτικών μελλοντικών σεναρίων (πάγια πρακτική του χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού).

Πόσο 'έξυπνες' είναι οι προγραμματιζόμενες επενδύσεις στη γη της Κρήτης; Με βάση τα παραπάνω, δεν υπάρχει μέχρι στιγμής ένδειξη ότι οι ενεργές και προγραμματιζόμενες αναπτυξιακές δράσεις μεγάλης κλίμακας κινούνται στην κατεύθυνση της αειφορικής διαχείρισης της γης και μέσα στο ουσιαστικό πνεύμα του στόχου της βιο-οικονομίας. Αντίθετα, οι σοβαρές επιπτώσεις τους που ήδη έχουν εκδηλωθεί (φράγματα έχουν αδειάσει, περιοχές έχουν διαβρωθεί) δείχνουν ότι η 'ανάπτυξη' της Κρήτης κινείται στην αντίθετη κατεύθυνση χωρίς όρια και φραγμούς εκθέτοντας περισσότερο τους πεπερασμένους και ευαίσθητους πόρους της στον κίνδυνο της ερημοποίησης και όχι μόνο [3].

Στην Ελλάδα του τέλους της δεκαετίας της ερημοποίησης (2010-2020), το φαινόμενο έχει υποβαθμιστεί στο επίσημο, θεσμικό επίπεδο της χώρας. Απουσιάζουν η εκπροσώπηση στα θεσμικά όργανα/μέσα της ΔΣΚΕ, η μέριμνα προορατικής διαμόρφωσης και εφαρμογής πολιτικής και η ουσιαστική υλοποίηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ερημοποίηση. Η σύνδεση αναπτυξιακού και χωρικού σχεδιασμού είναι επιλεκτική, όπως και η έλλειψη συντονισμού πολιτικών και σχεδίων, και αφήνουν περισσότερο του επιθυμητού χώρο ευελιξίας για την εφαρμογή ...'εναλλακτικών' τρόπων σχεδιασμού που δεν συνάδουν με τον στόχο της βιο-οικονομίας.

Οι παραγωγοί και οι καταναλωτές έχουν μεγάλα κενά παιδείας και πλημμελή έως

ανύπαρκτη ενημέρωση και γνώση για το φαινόμενο και τις εναλλακτικές 'έξυπνων' επενδύσεων στη γη. Αντίθετα, βομβαρδίζονται ανελέητα καθημερινά από αποπροσανατολιστικές εκπομπές (επιβίωσης!) και πληροφόρηση που δεν ευνοούν την διαμόρφωση κοινωνίας ευφυών πολιτών που διεκδικούν τα δικαιώματά τους για τα 'κοινά' - γη, έδαφος, νερό, βιοποικιλότητα - (που ιδιωτικοποιούνται ταχύτατα) και που μεριμνούν για την αιετική διαχείρισή τους.

Η ευφυής αντιμετώπιση της ερημοποίησης και η επίτευξη του στόχου της βιο-οικονομίας, εν μέσω δυσμενών συνθηκών και περιστάσεων, πέραν της έξυπνης τεχνολογίας και των ευφυών επιχειρήσεων, απαιτούν ευφυείς πολίτες, ικανούς να παίρνουν προσωπικές και συλλογικές αποφάσεις με φρόνηση όπως δίδαξε ο Αριστοτέλης και συμβουλεύουν οι επιστήμονες που υιοθέτησαν τις διδαχές του [4]. Μόνο έτσι κερδίζεται το στοίχημα της βιο-οικονομίας και μειώνεται η τρωτότητα στους μελλοντικούς κινδύνους ένας από τους οποίους είναι η ερημοποίηση.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ / ΠΗΓΕΣ:

[1] Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2012) Innovating for Sustainable Growth - A Bioeconomy for Europe. https://ec.europa.eu/research/bioeconomy/pdf/official-strategy_en.pdf

[2] Μπριασούλη, Ε. (2017) Νέο Χωροταξικό Κρήτης: Η πρόκληση της διακυβέρνησης, Εφημερίδα των Συντακτών, 12 Δεκεμβρίου, 2017.

[3] Ας υπενθυμίσουμε εδώ τις πρόσφατες αποφάσεις και προσπάθειες πολλών προορισμών του εξωτερικού (Βενετία, Βαρκελώνη, Άμστερνταμ) αλλά και της Ελλάδας (Σαντορίνη) να θέσουν όρια στην τουριστική ανάπτυξη τους.

[4] Ο καθηγητής της Οξφόρδης Bent Flyvbjerg είναι κύριος εκπρόσωπος της εφαρμογής της Αριστοτελικής φρόνησης στον έμφρονα σχεδιασμό (phronetic planning).

Δείτε επίσης: Ε. Μπριασούλη (2015) 10 Κείμενα για την Ερημοποίηση.

*Η Ελένη Καπετανάκη-Μπριασούλη είναι Καθηγήτρια στο Τμήμα Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου. e.briassouli@aegean.gr

Το άρθρο πρωτοδημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα των Συντακτών